

ARVOSTELLUT KIRJAT

63 Esko Valtaoja: *Kohti ikuisuutta*. ● Markus Hotakainen

64 Jari Ehrnrooth: *Hyvintointiyhteiskunta. Miten aikamme kriisi ratkeaa?* ● Mikko Lagerspetz

67 Pekka Isotalus: *Media-poliitikko*. ● Outi Alanko-Kahiluoto

68 Juuso Koponen, Jonathan Hildén ja Tapio Vapaasalo: *Tieto näkyväksi. Informaatiomuotoilun perusteet*. ● Pauliina Raento

70 Laura Poursu, Markku Wilenius, Karin Holstius ja Sirkka Heinonen (toim.): *Pentti Malaska. Ennalta näkijä, edellä kulkija*. ● Vilja Varho

71 Inkeri Hirvensalo ja Pekka Sutela: *Rahat pois bolseivikeilta. Suomen kauppa Neuvostoliiton kanssa*. ● Aki Alanko

73 Sandra Hagman: *Seitsemän kummaa veljestä. Kertomuksia suomalaisen homoseksuaalisuuden historiasta*. ● Veli Hyvärinen

75 Silja Vuorikuru: *Aino Kallas. Maailman sydämessä*. ● Merja Leppälähti

78 Tiina Raevaara (toim.): *Voiko se olla totta? – Skeptisiä näkökulmia nykymenoon*. ● Tommi Tenkanen

Ennen kaikki ei ollut paremmin

Esko Valtaoja: *Kohti ikuisuutta*. Ursa 2017.

Viisi vuotta sitten Esko Valtaoja haukkasi melkoisen suupalan julkaistessaan *Kaiken käsikirjan*. Nyt ollaan vielä isompien asioiden äärellä, sillä ikuisuus on pitkä aika. Varmaan juuri siksi pystymme yleensä katsomaan vain pienen matkan päähän eteenpäin. Hiukankin etäisempi asia ja kas, eipä se meitä ihmeemmin hetkauta.

Ahti Karjalaisen taannaisen luonnehdinnan mukaan ennustaminen on vaikeaa, etenkin tulevaisuuden. Siksi siinä mennään niin usein metsään. Valtaoja lähtee liikkeelle tuomiopäivän pasuunoista, jotka ovat ennustaneet ihmiskunnan tuhoa milloin mistäkin syystä. Silti porskutamme täällä edelleen. Uhkakuvia on nykyisinkin, ne vain ovat vaihtuneet, osin jopa muuttuneet entistä synkemmiiksi.

Vaikka kirjan nimi on *Kohti ikuisuutta*, Valtaoja katsoo paljon ajassa taaksepäin. Se on väistämätöntä ja myös välttämätöntä, sillä ellemme tiedä, mistä olemme tulossa, on ihan turha edes yrittää arvailla, mihin ehkä kenties mahdollisesti olemme menossa: historiaa opettaa. Tai opettaisi, ellemme olisi niin luokattomia oppilaita.

Valtaojan mielestä ihmislajin "hulluuden kuin viisaudenkin" voi tiivistää tokaisuun, jonka ovat esittäneet hieman eri muodoissa Winston Churchill ja Abba Eban. Jälkimmäisen mukaan "ihmiset ja kansakunnat toimivat viisaasti, kunhan ensin ovat käyttäneet lop-

puun kaikki muut vaihtoehdot".

Valoisan tulevaisuutemme tiellä on kuoppia, jotka tunnemme jo melko hyvin ja olemme tietoisia myös siitä, miten ne voitaisiin kiertää. Silti haluamme jääräpäisesti kokeilla "kaikkia muita vaihtoehtoja" ennen kuin alamme toimia järkevästi. Olemme kuin murjottavia teinejä, jotka tietävät, että vanhempien motkotus loppuu, kun siivoaa huoneen, tekee läksyt ja menee aikaisin nukkumaan, mutta sitä ennen tuntuu olevan aina jotain tähdellisempää tehtävää.

Valtaoja tunnustautuu "faktuskovaiseksi", mutta valtaosa ihmisistä ei tosiasioista piittaa. "Aivomme ovat uskomuksia tuottava elin", Valtaoja toteaa. Kun siihen yhdistyy vankka halu uskoa siihen, mitä aivomme meille uskottelevat, soppa on valmis. Pidämme kiinni mielipiteistämme ja näkemyksistämme, vaikka reaali maailma kaataisi niskaamme vuoren verran niitä vastaan olevia faktoja.

Kuten olettaa saattaa, kirjan faktat ovat kohdillaan ja ajan tasalla. Yksi tieteen ja taiteen raja- maastossa liikkuva detalji täytyy oikaista. Valtaoja kertoo, kuinka professori Mark Post vuonna 2013 maistoi lehdistötillaisuudessa mul-listavaa hampurilaista, joka oli tehty laboratoriossa kantasoluista kasvatetusta lihasta. Maailman kuulu taiteilijapari, Aalto-yliopiston Biofilia-laboratorionkin kanssa yhteistyötä tekevät Oron Catts ja Ionat Zurr saivat tuotettua "keinotekoisen" pihvin jo kymmenen vuotta aikaisemmin.

"Olemmeko luonnon armoilla vai luonnon herroja?" Valtaoja kysyy. Olisiko tässä hiven sitä mustavalkoisuutta, jota kirjoittaja niin kovasti – ja perustellusti – kirjansa sivuilla kritisoi? Asiat eivät ole useinkaan joko–tai. Silti olemme taipuvaisia niin oletamaan (ja uskomaan), koska siinä välissä olevien harmaan eri sävyjen, asioiden nyanssien, näkeminen vaatii uskallusta kyseenalaistaa omat "totuutensa".

Pitkin matkaa Valtaoja säntii luonnonsuojelijoita, "viherrauha-

laisia” ja ”liito-oravan papanoiden levittelijöitä” milloin mistäkin ihmiskunnan kehitystä estäneestä tai ainakin hidastaneesta suhtautumisesta asioihin. Osittain totta, osittain ei todellakaan. Ihmisten ympäristötietoisuus on lisääntynyt valtavasti eikä se ole tapahtunut itsestään. Luontoa ei onneksi enää pidetä pohjattomana kirstuna, josta voi surutta ammentaa ihmiskunnalle hyvinvointia kaikesta muusta elollisesta piittaamatta.

Tähtitieteilijä kun on, Valtaoja laajentaa yhä parempaan tulevaisuuteen luottavaisesti tähyävän ja tekniikkaan vankasti uskovan perspektiivinsä maalisesta maapallosta koko maailmankaikkeuteen. Kotiplaneettamme kohtalo koskettaa toki ihmistä, ihmiskunnan tuho sen sijaan olisi maapallolle ja sen muulle elämälle todennäköisesti pelastus. Universumia ei hetkauttaisi kumpainenkaan.

Meidän kannaltamme muu maailmankaikkeus, ja etenkin kosminen lähiympäristömme, on samaan aikaan sekä uhka, jopa niin sanottu eksistentiaalinen vaara, että mahdollisuus. Asteroiditörmäys voi pyyhkäistä suuren osan maailman eliölajeista olemattomiin, sillä niin on käynyt ennenkin. Toisaalta maailmankaikkeus saattaa kuhista elämää. Ainakin se kuhisee planeettoja, joilla elämää on voinut syntyä.

Silti Fermin paradoksi jyllää edelleen: missä kaikki ovat? Olemmeko sittenkin yksin maailmankaikkeudessa ja jos meille käy huonosti, täällä ei ole enää ketään. Valtaoja kertoo havainnollisesti, miten luonnonlait ovat tehneet maailmankaikkeudesta vääjäämättä sellaisen kuin se on. Onko myös elämän ilmestyminen osa tätä ”lakisääteistä” tapahtumaketjua?

Sekään ei vielä takaisi älyn ilmestymistä eikä etenkin sen säilymistä niin pitkiä aikoja, että juuri nyt jossain toisaallakin pohdittaisiin, onko muualla maailmankaikkeudessa älyllistä elämää. Voimme olla yksin sekä avaruudessa että varsinkin ajassa. Mutta mik-

si sen pitäisi olla pelottavaa? Voimme tehdä maailmankaikkeudesta mieleemme mukaisen – jos katsomme todella kaukaiseen tulevaisuuteen ja selviämme sinne saakka.

Vihdoin sivulla 189 päästään matkaan kirjan nimen mukaisesti kohti ikuisuutta. Millainen on maailma ja etenkin ihminen kaukaisessa tulevaisuudessa? Hiukan pilkallisesti nykyisin muodikkaaseen transhumanismiin suhtautuva Valtaoja hahmottelee *Homo superioria*, jolle olisi kehitetty sarakuvien supersankareiden ominaisuuksia ja kykyjä, järkevästi valikoiden tietysti.

Mutta mihin niitä käytäisimme? Koko ihmiskunnan hyvinvoinnin edistämiseen, se on selvä, mutta myös ihmisen ja maapallon välisen kahleiden katkomiseen: avaruuden valloittamiseen. Sehän tehtiin mukamas jo 1960-luvulla, kun piipahdettiin Kuun pinnalla, mutta sen jälkeen on menty pelkkää takapakkaa. Tieteen ja tutkimuksen kannalta avaruusrintamala on edistytty, mutta miehitettyjen lentojen osalta ei.

Silti haaveilemme paitsi Marsin myös muutaman muun Aurinkokunnan kappaleen maankaltaistamisesta, muuttamisesta olosuhteiltaan niin paljon kotiplaneettaamme muistuttaviksi, että ihmiskunta voi oikeasti laajentua avaruuteen, ennen pitkää myös muita tähtiä kiertäville planeetoille. Tieteisfantasiaa? Toistaiseksi ja vielä pitkälle tulevaisuuteenkin. Mutta nyt ollaankin menossa kohti ikuisuutta. Ja sinne myös päästään: ihmisestä voi tulla kuolematon, koska ”biologiaahan se vain on”.

Tieteen, teknologian ja luonnonlakien asettamien rajojen lisäksi tulevaisuudenhaaveita rajoittaa ihminen itse. Ennustaminen on vaikeaa, koska pelkästään poliittisten voimasuhteiden muuttuminen sekoittaa pakkaa vähintään kerran vaalikaudessa. Valtaojan kehittämä käsite ”taannustaminen” on tulevaisuuden ennustamista tavallaan jälkiviisaasti. Ensin

asetetaan jokin tavoite, ”isketään viiri kauas tulevaisuuteen”, ja sitten katsotaan nykypäivän vinkkelistä, mitä on tehtävä sen saavuttamiseksi, millaista tietä pitkin siihen on mahdollista päästä.

Kohti ikuisuutta matkatesamme polku mutkittelee ja välillä haarautuukin. Näihin haarautumiin, neljään avoimeen kysymykseen (joita en tässä paljasta) Valtaoja päättää kirjansa. Vastausten löytäminen on hänen mukaansa ”yksi keskeinen osa tulevaisuuttamme”. Muuten se voi jäädä näkemättä.

MARKUS HOTAKAINEN

Kirjoittaja on tiedetoimittaja.